

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 8, 2013

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 351

П. О. Скок,
здобувач, Академія муніципального управління

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

P. Skok,
Researcher, Academy of Municipal Management

MODERN TRENDS IN THE EDUCATION MARKET

Визначено теоретичні і методичні основи сучасних тенденцій розвитку ринку освітніх послуг, а також розглянуто життєвий цикл освітніх послуг. Розглянуто фактори змін на ринку освітніх послуг є процеси інтеграції, що ведуть до формування єдності підходів до кваліфікаційних вимог сучасного професіонала, що забезпечує рухливість трудових ресурсів. Сформовано шляхи та напрями удосконалення механізмів державного регулювання вищої освіти в Україні.

Theoretical and methodological foundations of current trends in the education market and examined the life cycle of education. The factors of change in the educational market is the integration of processes leading to the formation of the unity of approaches to the qualification requirements of the modern professional, providing mobility workforce. Formed ways and directions of improvement of state regulation of higher education in Ukraine.

Ключові слова: *механізми державного регулювання, ринок освітніх послуг, життєвий цикл освітніх послуг, процеси інтеграції освітніх послуг, якості освітніх послуг.*

Keywords: *mechanisms of state regulation of the market of educational services, life cycle of educational services, the integration of educational services, educational services.*

Вступ.

Економічний і соціальний розвиток суспільства призвело до зростання ролі інформаційних послуг. Великий обсяг і різноманітність споживання нематеріальних благ є ознакою високого рівня життя інформаційного суспільства. Особливе місце в переліку послуг, що надаються і споживаються глобальної та національними економіками, займають освітні послуги, що визначають роль і місце людини в суспільстві. Освітні послуги, крім професійної підготовки особистості на етапі зростання, поступово займають місце процесу, невіддільно супроводжує людину протягом усього життя, формуючи його трудовий і соціальний статус.

Індустріальна економіка ресурсного типу в даний час змінюється інноваційною, інформаційною економікою. Це вимагає змін у розвитку системи освіти і ринку освітніх послуг. В останні роки зазнали істотних змін мета системи освіти: від формування навичок, умінь і знань в області передових технологій освіти поступово переходить до формування компетентності особистості та створенню нових знань в інноваційних галузях науки і техніки[10, С.13].

Ще одним фактором змін на ринку освітніх послуг є процеси інтеграції, що ведуть до формування єдності підходів до кваліфікаційних вимог сучасного професіонала, що забезпечує рухливість трудових ресурсів.

Важливим фактором розвитку ринку освітніх послуг є також зміна фінансових основ функціонування ринку освітніх послуг в Україні, все більше визначаються на даний час ринкові механізми формування попиту. Зросла роль бізнесу в системі освіти, її економічна і соціальна відповідальність за підготовку високо кваліфікованих трудових ресурсів. Населення все більше бере на себе витрати з фінансування своєї професійної підготовки, що вимагає зміни підходів до прогнозування трудової кар'єри

Все вищесказане обумовлює актуальність дослідження сучасних тенденцій і механізмів розвитку ринку освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У процесі формування авторського підходу до вивчення освітніх послуг були використані класичні фундаментальні дослідження таких авторів як У. Петті, А. Сміт, А.Маршал, Ф.Ліст, Ф.Котлер, Т.Шульц та інших вчених.

В останні роки, як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі з'явилися публікації, присвячені питанням розвитку ринку освітніх послуг. Важливий внесок у дослідження ринку освітніх послуг внесли роботи вітчизняних вчених С.А. Дятлова, В.А. Жамін, В.М. Зуєва, В.І. Капелюшнікова, С.Лі. Костянин, К.К. Коліна, Д.Шевченко і ін. Процес розвитку та проблеми формування ринку освітніх послуг в Україні аналізуються в працях дослідників ВС Баженової, В.П. Борисенкова, В.Г. Билкова, Є.Г. Гущиної, М.А. Лукашенко, І.А. Майбурава, А.П. Панкрухіна, Л.І. Якобсона та ін.

Необхідною умовою розвитку ринку освітніх послуг є залучення позабюджетних доходів та інвестицій. Питання інвестиційного розвитку та комерціалізації освіти розглядаються в роботах А.Б. Вифлеємського, Е.Б. Куркіна, Д.В. Маслова, Е.Н. Попова, О.В. Чіркїна, В.В. Чекмарьова, В.П. Щетинїна та ін.

Питанням ролі освітніх послуг у інноваційному розвитку суспільства, а також інноваційним процесам в самому освіті присвячені роботи О.В. Сагінова, А.Н. Тихонова, С.С. Шевельової та ін.

Теорія інформації та основи інформаційної економіки розкриті в роботах К.Шеннона, Д. Белла, М. Кастельса та ін.

У той же час слід зазначити, що залишається недостатньо розробленим ряд питань, що стосуються нових якісних змін на ринку освітніх послуг, зокрема зміни механізмів попиту населення і бізнесу на освітні послуги і ролі держави в цих змінах. В існуючих дослідженнях недостатньо уваги приділено необхідності вирішення суперечності між інформаційною економікою суспільства та системою освіти. Не опрацьовані питання впливу процесів інтеграції та глобалізації на розвиток регіональних ринків освітніх послуг, не виявлено стратегічні тенденції змін[1].

Постановка задачі.

Метою статті є розробка теоретичних і методичних основ сучасних тенденцій розвитку ринку освітніх послуг, а також розгляд життєвого циклу освітньої послуги. Що призвело до формування шляхів та напрямків удосконалення механізмів державного регулювання вищої освіти в Україні.

Результати.

В епоху значних перетворень, які зачіпають усі сфери життєдіяльності людства, назріває потреба внесення змін в сформовані раніше моделі економічної

поведінки. Особливої актуальності сьогодні набуває проблема переосмислення найважливіших механізмів функціонування науково-освітньої галузі як базового ресурсу розвитку країни, основного джерела формування кадрового, науково-технічного та культурного потенціалу суспільства. В центрі уваги нашого дослідження знаходяться вищі навчальні заклади як основні стратегічно важливі компоненти підгалузі освіти[9, С.89].

На сьогоднішній день об'єктивною реальністю стає трансформація вищого навчального закладу в одного із суб'єктів ринкової діяльності, часто іменованого постачальником або провайдером освітніх послуг. При цьому відмінною особливістю вузів є вихід з одним і тим же продуктом на два взаємопов'язаних ринку: ринок освітніх послуг і ринок праці.

Ринок освітніх послуг являє собою взаємодію попиту на освітні послуги з боку окремих господарюючих суб'єктів - окремих особистостей, підприємств, держави і т.п., і пропозицій з боку різних освітніх організацій.

Різноманіття визначень освітніх послуг можна звести до суми знань чи обсягу інформації, які передаються індивіду, або до виду і результату праці / діяльності, спрямованих на отримання освіти, або до економічної категорії, що виражає «складні економічні відносини в галузі освіти» [3] та тощо. Велика кількість дефініцій вимагає виділення основних особливостей освітніх послуг. Аналіз основних особливостей освітніх послуг показав, що освітні послуги[7]:

- 1) на сьогоднішній день мають властивості громадського та приватного благ;
- 2) мають спільні для всіх послуг характеристики: невіддільність від джерела, не збереженість, невідчутність;
- 3) володіють специфічними характеристиками: активність споживача в процесі їх отримання, державний контроль якості, залежність від двох взаємопов'язаних ринків: ринку освітніх послуг і ринку праці, наявність супутніх послуг, що додають додаткову цінність вузу, наявність відносини перетину життєвих циклів освітніх послуг, провайдера і освіти індивіда.

Виходячи з перерахованих характеристик, можна зробити висновок, що освітня послуга - це процес формування компетенцій (знань, умінь, навичок, здібностей) споживача як суб'єкта суспільно-економічних відносин з метою задоволення його потреб. У руслі даного визначення стає доцільним розгляд питання, що стосується динаміки процесу перебування на ринку конкретної освітніх послуг.

Процес починається з моменту за народження потреб споживачів в певного роду компетенціях, трансформацією їх в основні цілі майбутніх освітніх послуг, продовжується тимчасовим періодом результативного конкурентоспроможного перебування освітніх послуг на ринку і закінчується відходом з нього або істотною модернізацією

Таким чином, процес виробництва та надання освітньої послуги провайдером являє собою систему, де на вході існують конкретні потреби, які аналізуються на відповідність можливостей постачальника до їх задоволення, стимулюючи початок нового життєвого циклу.

Проведення маркетингових досліджень щодо виявлення потреб у певного роду компетенціях, реалізації фундаментальних і прикладних досліджень, спрямованих на аналіз шляхів їх задоволення - початковий етап життєвого циклу. Тут відбувається також проектування та освоєння процесу виробництва освітньої послуги, в тому числі ліцензійні та акредитаційні заходи, навчально-методичне та матеріально-технічне оснащення діяльності, пошук основних і додаткових джерел фінансування, прогнозування власних вигод та тощо.

Етап пробного маркетингу освітніх послуг пов'язаний з уточненням стратегії просування нової послуги на ринок. Частіше за все, тут відбувається комерційна реалізація результатів процесу надання інноваційної освітньої послуги. Пробний маркетинг дозволяє виявляти фактичну і потенційну ефективність діяльності з надання освітніх послуг.

Етап активного надання освітніх послуг складається з трьох під етапів[8, С.140]:

- освоєння пов'язано, насамперед, з пропагандистськими рекламними заходами по стимулюванню максимальної про інформованості про нову освітньої послуги. Поступово обсяги продажів починають рости;
- дифузія освітніх послуг пов'язана з їх поширенням, тиражуванням і багаторазовим повторенням, завдяки великій кількості споживачів. Обсяги продажів зростають, досягаючи максимальних величин. Рівень конкуренції, як правило, також збільшується;
- рутинізація пов'язана з придбанням освітньої послугою таких властивостей, як стійкість, стабільність функціонуючих елементів, сталість, і, в кінцевому підсумку, - моральна відсталість освітніх послуг. Ринок перенасичений, спостерігається гостра конкуренція. Для підтримки падаючого попиту потрібні великі витрати на маркетинг і активні рекламні заходи або посилення конкурентних переваг, шляхом, наприклад, вдосконалення послуги.

Етап контролю якості освітніх послуг, можна сказати, здійснюється паралельно з етапом активного надання освітніх послуг, де аналізується якість і актуальність надаваних послуг з позицій: самого провайдера, споживачів та інших зацікавлених суб'єктів ринку освітніх послуг. Результати освітніх послуг, отримані на виході, можуть зажадати модифікації і вдосконалення послуги чи способу її надання, припинення її виробництва, або, навпаки, збільшення збуту.

Роблячи висновок про життєвому циклі освітньої послуги, можна сказати, що:

1. життєвий цикл послуги на відміну від життєвого циклу товару більш тривалий, гнучкий, менш ризикований, внаслідок наявності на кожному етапі тісного зворотного зв'язку між провайдерами та споживачами, а також великих можливостей для удосконалення;
2. тривалість життєздатності освітніх програм, що реалізуються за допомогою послуг, скорочується, в той час як життєвий цикл освіти індивіда збільшується, попит на різні освітні послуги має тенденцію до зростання;
3. в останні десятиліття посилюється взаємовплив і збільшується склад суб'єктів, які беруть участь у наданні освітніх послуг, що диктує необхідність побудови нової системи організації та управління в сфері освітніх послуг, яка була б здатна адаптивно реагувати на зміни ситуації на ринку праці. Крім того, з'являється можливість різним економічним суб'єктам, концентруючись на певній стадії життєвого циклу освітніх послуг, бути активними учасниками і «повноцінно користуватися експортним потенціалом глобального ринку освітніх послуг» [5, С. 15-16].

Виділені особливості життєвого циклу освітньої послуги актуалізуються у зв'язку з поновилося процесом глобалізації.

Проблеми глобалізації світової економіки, вступу України до СОТ та приєднання до Болонського процесу порушувалися на сторінках робіт ряду авторів, що дозволило позначити ряд тенденцій розвитку ринку освітніх послуг:

1. посилення міжнародної академічної мобільності як процесу, спрямованого на формування світового інтелектуального капіталу [4; 6];
2. збільшення експорту освітніх послуг [4; 5];
3. реформування вищої школи та підвищення якості освітніх послуг відповідно до вимог світового ринку [4; 6];
4. прагнення до постійного пошуку шляхів забезпечення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів на вітчизняному та світовому ринках;
5. посилення процесів вертикальної інтеграції за принципом: «школа-вуз», «школа-ссузів-вуз» та тощо; прагнення до укрупнення вузів, посилення горизонтальної інтеграції;
6. реформування ринку праці в частині посилення структуризації і диференціації, і, як наслідок, збільшення диференціації освітніх послуг [4];
7. поєднання конкуренції між суб'єктами ринку освітніх послуг, що формують пропозицію, і їх співпраці з метою посилення привабливості сфери функціонування [2];
8. посилення інвестиційної привабливості освіти, відкритості та інтернаціоналізації потенціалу знань за рахунок вступу в епоху економіки знань [4];
9. посилення взаємозалежності між вузами і організаціями як кінцевими споживачами освітніх послуг в плані формування змістовної частини освітніх програм та їх ресурсного забезпечення;
10. збільшення частки платних освітніх послуг;
11. обмеження регулюючої ролі державної влади, посилення ринкових механізмів управління вузами, підвищення їх інституційної автономності та тощо. [1]

Висновки.

Таким чином, узагальнюючи вищесказане, слід зазначити, що на сьогоднішній день з'являються нові підходи до розгляду механізмів функціонування вищої освіти в Україні, які орієнтуються на діяльність в рамках ринкових відносин з урахуванням основних інтеграційних соціально-економічних процесів.

Підводячи підсумки, необхідно підкреслити, що формування і функціонування ринку освітніх послуг підпорядковується загальним законам ринкової економіки, але має низку специфічних особливостей, таких як: високий динамізм; територіальна сегментація і локальний характер; значна швидкість обороту капіталу; велика чутливість освітніх послуг до ринкової кон'юнктури в силу неможливості їх складування та транспортування; індивідуальність виробництва та тощо. Ринкові відносини виробництва освітніх послуг мають специфіку, пов'язану з державним втручанням і регулюванням найбільш значущих послуг, а також з обмеженнями на приватнопідприємницьку діяльність.

Література.

1. Про порядок надання адміністративних послуг МОН України : Наказ МОН України від 20 лип. 2007 р. № 643. <http://osvita.ua/legislation/other/2434/>

2. Адміністративна процедура та адміністративні послуги: Зарубіжний досвід і пропозиції для України / Центр політико-правових реформ / В. П. Тимошук (авт.-упоряд.), І. Б. Коліушко (відп. ред.). – К. : Факт, 2003. – 495 с.
3. Вдосконалення системи надання управлінських послуг (аналіз, дослідження, пропозиції) / Харк. Фонд місцевої демократії ; Ін-т держ. упр. та місц. самоврядування Акад. прав. наук України ; за заг. ред. О. С. Мірошник. – Х., 2003.
4. Держава та громадянин: виконуючи обіцянки: звіт / Коміс. "Блакитної стрічки". – К. : ПРООН в Україні, 2006. – 84 с. – Режим доступу : http://europeandcis.undp.org/?menu=p_cms/show&content_id=085BEE28-F203-1EE9-B1C14793E80900B0
5. Звіт Голодержслужби України про підсумки діяльності у 2009 році. – 15.03.2010. – Режим доступу : http://www.guds.gov.ua/document/26629/zvit_2009.pdf
6. Коліушко І. Управлінські послуги – новий інститут адміністративного права / І. Коліушко, В. Тимошук // Право України. – 2001. – № 5.
7. Концепція адміністративної реформи в Україні / Держ. коміс. з проведення в Україні адм. реформи (ред. 17.09.2004). – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=8922225
8. Паращенко Л. І. Приватна школа як чинник демократизації освіти України / Л. І. Паращенко // Освіта і управління : наук.-практ. журн. – 2009. – Т. 12. – № 2. – С. 138–142.
9. План модернізації державного управління: пропозиції щодо приведення державного управління та державної служби України у відповідність із принципами і практиками демократичного урядування / А. Вишневський (кер. авт. кол.), В. Афанасьєва, Р. Гекалюк та ін. ; за заг. ред. Т. Мотренка. – К. : Центр адаптації держ. служби до стандартів Європейського Союзу, 2010. – 396 с.
10. Сороко В. Концептуальний підхід до проблеми запровадження інституту надання державних послуг у практику діяльності державних службовців / В. Сороко // Вісн. держ. служби. – 2004. – № 3. – С. 11–19.

References.

1. On the order of administrative services Education of Ukraine (2007) Ukraine MES Order of July 20. 2007, available at: <http://osvita.ua/legislation/other/2434/>
2. Tymoshchuk V.P. (2003), *Administratyvna protsedura ta administratyvni posluhy: Zarubizhnyj dosvid i propozytsii dlia Ukrainy*, [Administrative procedures and administrative services: international experience and offers for Ukraine], Fakt, Kyiv, Ukraine.
3. Mirosnik O.S.(2003), *Vdoskonalennia systemy nadannia upravlins'kykh posluh (analiz, doslidzhennia, propozytsii)*, [Vdoskonalennia Sistemi nadannia upravlinskih posluh (analiz, doslidzhennia, Offers)], In-t derzh. upr. ta mist. samovriaduvannia Akad. prav. nauk Ukrainy, Kharkiv, Ukraina.
4. Power that The Citizen: vikonuyuchi obitsyanki (2006), Komis. "Blakytnoi strichky", available at: http://europeandcis.undp.org/?menu=p_cms/show&content_id=085BEE28-F203-1EE9-B1C14793E80900B0
5. MDCS report on the outcome of Ukraine in 2009, (2010), available at: http://www.guds.gov.ua/document/26629/zvit_2009.pdf
6. Koliushko I. (2001), *Upravlins'ki posluhy – novyj instytut administratyvnoho prava*, [Management services - new institute administrative law], Pravo Ukrainy, vol. 5, Kyiv, Ukraine.
7. The concept of administrative reform in Ukraine (2004), State. fees. in Ukraine for the adm. Reform, available at: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=8922225
8. Parashchenko L.I. (2009) Private school education as a factor in the democratization of Ukraine, *Osvita i upravlinnia : nauk.-prakt. Zhurn.*, vol.12, pp.138-142.
9. Wisniewski A. (supervisor. Parking. Called.), Afanasyev V., Hekalyuk R. (2010), *Plan modernizatsii derzhavnoho upravlinnia: propozytsii schodo pryvedennia derzhavnoho upravlinnia ta derzhavnoi sluzhby Ukrainy u vidpovidnist' iz pryntsyamy i praktykamy demokratychnoho uriaduvannia*, [Plan of Modernization of Public Administration proposals for bringing the Public Administration and Civil Service of Ukraine in accordance with the principles and practices of democratic governance], Tsentr adaptatsii derzh. sluzhby do standartiv Yevropejs'koho Soiuzu, Kyiv, Ukraine.
10. Soroko B. (2004), Conceptual approach to the introduction of public services in the practice of civil servants, *Kontseptual'nyj pidkhid do problemy zaprovadzhennia instytutu nadannia derzhavnykh posluh u praktyku diial'nosti derzhavnykh sluzhbovtiv*, *Visn. derzh. Sluzhby*, vol.3, pp.11-19.

Стаття надійшла до редакції 19.08.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"